

Kadınların “Toplumsal Cinsiyet” Algılarının Renkler ve Objeler Üzerinden İncelenmesi*

Deniz Devrim Şahin¹

Öz

Türkiye’de “kadın olmak” oldukça karmaşık bir süreçtir. Kadın biriminin çalışmalarında tüm bu karmaşık yapının bütünü için söz söylemek yerine, yine bu karmaşık yapının parçası olan grubun kendi yaşantılarına dayalı çalışmalar yapılması uygun görülmüştür. Grubun yaşantılarını referans alan ve onu merkeze alan yaratıcı drama da İstanbul Kadın Birimi’nin temel çıkış noktası olmuştur.

Bu bildirinin temel sorusu, “Yaratıcı drama yöntemi ile uygulanan atölye çalışmaları sonucunda objelere yüklenen toplumsal cinsiyet algısında anlamlı bir değişim olmuş mudur?” dur. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Grubun “kadın olmak” algısını araştırmak amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada kullanılan veriler görüşme ve gözlem aracılığıyla elde edilerek ulaşılan veriler tematik analiz yöntemi ile incelenmiştir.

Çalışma kapsamında, kadın birimi katılımcılarıyla bir yıl süresince gerçekleştirilen yaratıcı drama atölyelerinin onların “kadın olmak” algıları üzerindeki etkisine dair sonuçlar karşılaştırılmıştır. Birinci ve son atölyede kullanılan objelerin canlandırılmalarında kullanım alanlarının değişiminden hareketle, objelere yüklenen “toplumsal cinsiyet” algısında bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Yaratıcı drama yöntemiyle hazırlanan ve başlangıç ile süreç sonunda olmak üzere iki defa uygulanan atölye sonuçlarında ulaşılan veriler içerik analizi yöntemi ile değerlendirilmiştir. Süreç içerisinde toplumsal cinsiyet algısı kapsamında ele alınan temel çalışma konuları; kadın ve namus, kadınlaştırılma süreci, görünmeyen emek, medyada kadın, kutsallaştırılan annelik, kadınların nesneleştirilmesi, kadınlık rolleri, kadın ve din, kadının toplumda kapatılması, beden anatomisidir. Çalışmanın sonucunda, birim kapsamında yaratıcı drama yöntemi ile objeler üzerinden yürütülen çalışmaların katılımcıların toplumsal cinsiyet algısı üzerinde bir etkisi olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Toplumsal cinsiyet, Kadın olmak, Yaratıcı drama, Kadınlık rolleri

Investigation of “Social Gender” Perceptions of Women Through Colors and Objects

Abstract

“Being a woman” in Turkey is quite a complicated process. It was deemed appropriate to conduct studies based on the experience of the group that is a part of this complicated structure rather than talking about the whole of this complicated unit. The main question of this unit is “Has there been a change in social gender perception attributed to the objects as a result of the two workshops practiced with creative drama method?” The case study among qualitative research methods was used in this study. The data obtained through interviews and observations so as to be used in this study that is conducted in order to examine the perception of “being a woman” were investigated with the thematic analysis method.

The results of the effect of creative drama workshops carried out for a duration of one year with the participants of women unit on their perceptions of “being a woman” were compared within the scope of this study. Whether there is a difference in “social gender” perception attributed to objects was examined starting

* Bu çalışma Çağdaş Drama Derneği İstanbul Şubesi Kadın Birimi kolektif çalışmasıdır. Birim üyeleri: Aslı Kırmızı, Aslıhan Yılmaz, Bahar Gürey, Binnur Özay Akçiçek, Burcu Ceylan, Deniz Devrim Şahin, Eylem Aydoğmuş, Filiz Ünal, Fisun Aykır, Funda Bayraktar, Gülnaz Bekâr, Meral Kaplan, Özge Toparlak, Pınar Saatci, Sibel Kalço.

¹ Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, MEB, E-posta: denizdevrimsahin@yahoo.com

from the change in the areas of use in the animation of the objects used in the first and last workshop. The main areas of working addressed within the scope of the social gender perception in the process are women and pudicity, the process of womanization, invisible labour, women in the media, sanctified motherhood, objectivation of women, women roles, women and religion, confinement of women in the society, and body anatomy.

As a result of this study, it was determined that the studies conducted on objects using the creative drama method within the scope of the unit have an effect on the social gender perception. As a result of this study, it was observed that while the participants' approach towards “being a woman” was based on problem, at first, this approach turned into a solution-focused understanding as a result of a process of one year based on the examination of the subjects of women and pudicity, the process of womanization, invisible labour, women in the media, sanctified motherhood, objectivation of women, women roles, women and religion, confinement of women in the society, and body anatomy.

Keywords: Social gender, Being a woman, Creative drama, Women roles

Giriş

Türkiye’de kadın olgusu oldukça karmaşık bir süreçtir. Türkiye’de kadının konumu Batı ve Doğu toplumlarına göre, görece daha karışık ve şaşırtıcıdır. Örneğin 1970’lerde yapılan bir çalışmanın sonuçlarına göre ‘erkek’ mesleklerindeki kadın oranları, gelişmiş ve sanayileşmiş 16 ülke ortalamasına göre %5,71, aynı araştırmaya göre Türkiye’de bulunan oran ise %25’tir. 2007’de yapılan araştırma sonuçlarında yine Türkiye’nin bu alandaki ortalaması Amerika ve Avrupa ülkelerinin üzerindedir. Buna karşılık Türkiye’de halen dört kadından biri okur-yazar değildir. Resmi istatistiklere göre okuma yazma oranındaki cinsiyet farkı %15’tir ve bu dünyadaki yüksek farklardan biridir. Buradan hareketle Türkiye’de kadının konumu büyük bir çeşitlilik göstermektedir. Göze çarpan en belirgin eşitsizlik de bölgeseldir (Kağıtçıbaşı, 2010). Tüm bunların yanında, kadın emeğinin sömürülmesi, aile içi şiddet ve baskı, küçük yaşta evlilik, taciz vb pek çok etken kadının konumundaki bu çeşitliliği daha da artırmaktadır.

Türkiye’de kadın olgusuna dair yukarıda verilen rakamsal verilerin de gösterdiği gibi Türkiye’de “kadın olmak” oldukça karmaşık bir süreçtir. Kadın biriminin çalışmalarında bu karmaşık yapının bütünü için söz söylemek yerine, yine bu karmaşık yapının parçası olan grubun kendi yaşantılarına dayalı çalışmalar yapılması uygun görülmüştür. Grubun yaşantılarını referans alan ve onu merkeze alan “yaratıcı drama” da birimin temel çıkış noktası olmuştur. Çünkü “bir drama yaşantısında birey, diğer katılımcılarla birlikte drama liderinin yönlendirmesiyle tüm yaşantıların içindedir; katılımcı gerçek yaşamda devam eden rolüne, kimliğine, kendisinin ve grubun yaşantılarından yola çıkarak bir ayna tutar; çeşitli canlandırmalarla yaşamda olası yeni yollara, ‘ana ve ara sokaklara gider’; bir arayış, merak, bulma isteği söz konusudur.” (Adıgüzel, 2006).

En genel tanımıyla yaratıcı drama; “bir grupla ve grup üyelerinin yaşantılarından yola çıkarak, bir amacın, düşüncenin, doğaçlama, rol oynama (rol alma) vd. tekniklerden yararlanarak canlandırılmasıdır. Bu canlandırma süreçleri deneyimli bir lider/egitmen eşliğinde yürütülürken kendiliğindenliğe (spontaniteye), şimdi ve burada ilkesine, -miş gibi yapmaya dayalıdır ve yaratıcı drama, oyunun genel özelliklerinden doğrudan yararlanır.” (Adıgüzel, 2010).

Ömer Adıgüzel (2010, s.57)’in aktarımları referans alındığında yaratıcı dramanın şu özellikleri dikkat çekmektedir: “*Yaratıcı drama, imgesel düşüncenin eyleme dönüştüğü bir süreçtir.*” Bu nedenle renklerin çağrışımlarıyla belirlenen objeler ve bu objelerin yarattığı çağrışımlar çalışmanın temelini oluşturmuştur.

Yaratıcı dramayı “yaşamın pratiği” olarak tanımlayan Brain Way, dramanın yalnızca bir okul dersi olmadığını, insanların bireysel gelişimiyle de ilgisi olduğunu belirtmektedir (Akt. Adıgüzel, 2010). Heatcoth eğitimde dramayı, karakterlerde değil davranışlarda hayat temelli var olan şeyler ve aracın doğal kanunları olarak niteler. Yaratıcı drama motive edici, eğitsel bir yöntem, bir tür yaşam pratiği, oyuna dayalı bir tür grup çalışmasıdır (Akt. Adıgüzel, 2010). Tüm bu tanımlamalardan hareketle yaratıcı dramanın; kendini tanıma, sorun karşısında yaratıcı düşünce geliştirebilme, demokratik tutum, eleştirel ve bağımsız düşünebilme, kendine dışarıdan bakabilme, sosyal duyarlılık yaratma gibi genel amaçları kadın biriminin çalışmalarına temel olmuştur (Adıgüzel, 2010).

2012 yılının Haziran ayında üyelerinin çoğunu kadınların oluşturduğu Çağdaş Drama Derneği bünyesinde, toplumsal cinsiyet sorgulamalarını yaratıcı drama yöntemiyle buluşturmak ve tartışmak amacıyla kurulan Çağdaş Drama Derneği İstanbul Şubesi Kadın Birimi'nin öncelikli soruları şunlar olmuştur: “Kimliğimize, bedenimize nereden ve nasıl bakıyoruz?”, “Ortak dertlerimiz neler?”, “Neye dokunmak ve neyi değiştirmek istiyoruz?”. Tüm bu sorular ışığında, kadın birimi söz konusu sürece başlamadan önce kendilerinin “kadın olmak” algılarını incelemek ve grubun önceliklerinden yola çıkarak konular belirlemek amacıyla “Renkler ve Objeler” konulu yaratıcı drama atölyesini planlamıştır.

Bu bildiriye, kadın birimi katılımcılarına objeler üzerinden uygulanan birinci atölye sonuçları ile bir yıl boyunca yapılan çalışmalardan sonra, aynı atölyenin ikinci kez uygulanmasıyla ulaşılan “toplumsal cinsiyet” algıları üzerindeki değişimlere dair sonuçlar karşılaştırılmıştır. Objelerin canlandırılmalarında kullanım alanlarının değişiminden hareketle, objelere yüklenen “toplumsal cinsiyet” algısında bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Yaratıcı drama yöntemiyle hazırlanan başlangıç ve süreç sonu olarak iki defa uygulanan atölye sürecinde toplanan verilerin tematik analiz yöntemi ile incelenmesi esas alınmıştır. Süreç içerisinde toplumsal cinsiyet algısı kapsamında ele alınan temel çalışma konuları: kadın ve namus, kadınlaştırılma süreci, görünmeyen emek, medyada kadın, kutsallaştırılan annelik, kadınların nesneleştirilmesi, kadınlık rolleri, kadın ve din, kadının toplumda kapatılması, beden anatomisidir.

Bu bildirinin temel sorusunu, yaratıcı drama yöntemiyle gerçekleştirilen atölye çalışmaları sonucunda katılımcıların objelere yükledikleri toplumsal cinsiyet algısında bir değişim olup olmadığı oluşturmaktadır.

Yöntem

Bu çalışmada grubun objelere yüklenen toplumsal cinsiyet algısını araştırmak amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Yin'e (1984) göre durum çalışması, araştırılan olguyu kendi yaşam çerçevesi içinde inceleyen, olgu ve içinde bulunduğu ortam arasındaki sınırların kesin hatlarla belirgin olmadığı ve birden fazla kanıt veya veri kaynağının mevcut olduğu durumlarda kullanılan bir araştırma yöntemidir. Yıldırım ve Şimşek'e (2008) göre durum çalışması yaparken izlenebilecek belli başlı aşamalar şu şekilde sıralanır: (1) Araştırma sorularının geliştirilmesi, (2) araştırmanın alt problemlerinin geliştirilmesi, (3) çalışılacak durumun belirlenmesi, (4) araştırmaya katılacak bireylerin seçimi, (5) verinin toplanması ve toplanan verinin alt problemlerle ilişkilendirilmesi, (6) verinin analiz edilmesi ve yorumlanması ve (7) durum çalışmasının raporlaştırılması. Bu araştırma kapsamında belirtilen tüm adımlar sırası ile gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma kapsamında atölye kapsamında edinilen her türlü veriye görüşme ve gözlem yoluyla ulaşılmış, toplanan veriler içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir.

Çalışma Grubu

“Renkler ve Objeler” isimli yaratıcı drama atölyesi, Çağdaş Drama Derneği İstanbul Şubesi’nin yapmış olduğu kadın birimi toplantı çağrısına gönüllü olarak katılan 12 kadın katılımcı ile 13 Haziran 2012 ve 11 Ekim 2013 tarihlerinde olmak üzere iki oturumda gerçekleştirilmiştir. Atölyelerin her biri 3’er saat olarak uygulanmıştır. Katılımcıların tamamı yaratıcı drama yaşantısı olan, Yaratıcı Drama Liderliği/ Eğitmenliği Sertifika Programı’na devam eden ya da bu programı tamamlamış kadınlardır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri yaratıcı drama yöntemi kullanılarak planlanan atölye çalışması sürecinde toplanmıştır. Araştırma kapsamında kullanılan veri toplama araçları; ön görüşme formları, gözlem raporları ve atölye dokümanlarıdır.

Verilerin Toplanması

Atölye öncesi katılımcılar ile görüşme yapılmış, “Altı Şapkalı Düşünme Tekniği”nde yer alan kırmızı, mavi, beyaz, yeşil, siyah ve sarı renklerinden hareketle hazırlanan formla katılımcıların “kadın” bağlamındaki çağrışımları yazılı olarak alınmıştır. Bu çağrışımların incelenmesi sonucu bulunan objeler atölye sürecinde kullanılmıştır. Söz konusu objeler birinci atölyede ön test olarak atölyenin ikinci uygulamasında ise son test olarak kullanılmıştır. Atölye için grup tarafından seçilen objeler şunlardır: beyaz çarşaf, don ve kurdele toka, sarı temizlik bezi, kırmızı kuşak, ruj ve oje, siyah yazma ve dantelli iç çamaşırı ve beyaz bir gömlekte çimen lekesi, mavi yarım kalmış bir örgü ve ped.

İşlem Basamakları

Atölye uygulamasının işleyişi genel şekliyle şöyledir; atölye öncesi “Altı Şapkalı Düşünme Tekniği” yönteminden uyarlanan ön görüşme formu gruba uygulanmıştır. Renklere yazılan çağrışımlardan obje isimleri edinilmiştir (Tablo 1). Objelerden yola çıkarak bir yaratıcı drama atölyesi planlanmıştır. Atölyenin ‘Isınma-Hazırlık’ aşamasında katılımcıların “kadın” çağrışımlarını gösterdikleri heykel çalışması yapılmıştır. Bu heykel çalışmasına yönelik gözlemler raporlanmıştır ancak bu bildiride incelenmemiştir. Heykel çalışmasının ardından atölyeye getirilen objeler katılımcılar tarafından rolde kullanılarak canlandırılmış ve bu canlandırmalar raporlanmıştır (Tablo 2, Tablo 3). Atölyenin değerlendirme aşamasında katılımcılar, duygu ve düşüncelerini Gerd Koch’un atölyesinden esinlenen on bir sözcüklü şiir yazma çalışmasıyla dile getirmişlerdir. Bu kısım bildiri kapsamında değerlendirilmemiştir.

Verilerin Analizi

Veriler içerik analizi yaklaşımıyla çözümlenmiştir. Yıldırım ve Şimşek’e (2008) göre içerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Bir başka deyişle içerik analizi yoluyla verileri tanımlama ve verilerin içinde saklı gerçekleri ortaya çıkarma amaçlanmaktadır. İçerik analizi, dokümanlardan elde edilen nitel araştırma verilerinin işlenmesinde, (1) verilerin kodlanması, (2) temaların bulunması, (3) kodların ve temaların düzenlenmesi ve (4) bulguların tanımlanması ve yorumlanması olmak üzere dört aşamada kullanılır. Bu kapsamda bu çalışmada kodlama yoluyla verilerin altında yatan kavramları ve bu kavramlar arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmak amacıyla tümevarım yaklaşımına göre kodlama yapılmış ve bu bağlamda temalar

elde edilmiştir. Çözümleme sürecinde ana tema olarak toplumsal cinsiyet algısı, alt tema olarak “kadın olmak” kavramından hareketle toplumsal cinsiyet algısında sorun odaklı algı ve sorun odaklı olmayan algı olarak iki farklı başlık altına yerleştirilmiştir. Verileri filtreleyebilmek amacıyla belirsiz ifadeler ve tekrarlar elenmiş, birbiri ile aynı içerikteki ifadeler birleştirilmiştir.

Bulgular ve Yorum

Çalışma kapsamında ulaşılan bulgular; altı şapka düşünme tekniğinden hareketle oluşturulan çağrışımlar, öntest olarak çağrışımlardan ulaşılan objelerin canlandırmalara yansımaları, sontest olarak objelerin canlandırmalara yansımaları, objelerin sorun odaklı algılarının karşılaştırılması, objelerin sorun odaklı olmayan algılarının karşılaştırılması başlıkları altında tablolar şeklinde gösterilmiştir.

Tablo 1. Altı Şapkalı Düşünme Tekniğinden Hareketle Oluşturulan Çağrışımlar

Renkler	Katılımcı Yorumları
Mavi	Ağlayan kadınlar, yazma, özgürlük arayışı, flört, firuze, kalp, gökyüzü, heyecan, ped, sevgililik, örtünme, temizlik, genç, özgür, örgü
Sarı	Akıntı, menopoz, düşük, başörtü, köy, işçi, evlenme, kirlenmiş kadın, aptal popüler, nişanlılık, toz bezi, çalışma, vileda, ter, orgazm, sperm, yapay sarı saç, batılı kadın imajı
Yeşil	İbadet, seccade, kadının dindeki yeri, küf, zorluk, yaşamı kurma, yaratma, canlandırma, örtünme, kürtaj, estetik, kadın hastalıkları, kapalılık, namus, çimen lekesi
Siyah	Gece kıyafeti, kıl, gizem, sürme, sokaklar, kapatılmışlık, gecelik, çamaşır, yobaz, ceza, dayaktan kararmış ten, kendini tanımlamak, örtünen kadın, bedenini saklayan, şiddet, yazma
Kırmızı	Evet, şehvet, cinsellik, oje, yaşam, ateşin ve şehvetin karşı konulmaz olanın rengidir, öfkenin ve kızgınlığın ifadesidir, fazla olanın ve tartışmanın rengi, ruj, baskın, iddialı, heyecan, aşırılık, çılgınlık, yasak, kadın, kan, vahşet, gecelik, çamaşır, yetişkin, sevişme, eğlence gezgin, şarap, kor, tehlike, gerilim, kuşak
Beyaz	Bekâret, temizlik, anne, sevmek, paylaşmak, cinsellik, külot, bikini izi, ped, ten, çarşaf, yas, kuşatılmışlık, baskı, ideal kadın, ahlak, naif, saf, gelinlik, töre, namus, cinayet, masumiyet, beyaz saç, sıkıntı, boya, çarşaf

Katılımcılara altı şapka tekniğinden hareketle oluşturulan form verilerek söz konusu renklerin onlarda çağrıştırdığı kavramlar öğrenilmiştir. Altı renge ait toplam 124 kavrama (söz ve söz öbeği) ulaşılmıştır.

Ulaşılan kavramlardan hareketle atölyelerde ele almak üzere bazı objeler belirlenmiş ve bu objelerin canlandırma sürecinde ne şekilde ele alındığı, canlandırmaya ne şekilde yansıdığı kaydedilmiştir. Tablo 2’de birinci atölyede objelerin canlandırmada nasıl ele alındığına ilişkin gözlem notları yer almaktadır.

Tablo 2. (Öntest) Birinci Atölyede Objelerin Canlandırmalara Yansıması

Atölyede Kullanılan Objeler	Canlandırmalardan Elde Edilen Bulgular
Beyaz çarşaf	Kendini çarşafa asan bir kadın Çarşaftaki bekâret kanını gösteren kadın Çarşafa parfüm sıkan kadın Erkeğin çarşafa dökülen kıllarından şikâyet eden kadın “Of yine bembeyaz olmamış” diyen kadın
Beyaz kurdele toka	Saçını canını yakarak tarayan annesine kızan kız çocuğu Hanım hanımcık kız rolü Saçını bozan, toka takmak istemeyen kız “Keşke kızımın okula başladığı ilk günlere dönebilseydim” diyen kadın
Mavi yarım kalmış bir örgü	Bebeği için örgü ören anne Ördüğünü sürekli söken ve yeniden ören kadın “Satsana bunları kız” diyen kadın “Bunu uzunca yapayım da çocuğun belini tutsun.” diyen kadın
Sarı temizlik bezi	Bezi özenle katlayan sıkıntılı kadın Özenle temizlik yapan kadın Şikâyet ederek temizlik yapan kadın “Bunlar da tüy bırakıyor, hiç sevmiyorum” diyen kadın “Bu mutfak bezi, banyoda kullanılmaz.” diyen kadın
Kırmızı ruj ve oje	Rujunu silen bir seks işçisi Rujunu sürüp “Hıh şimdi tamam diyen” trans birey Kırmızı ruj sürdüğü için azar işiten ergen “Sürmek zorunda mıyım?” diyen kadın

Beyaz kalın kenarlı don	Donu kafasına takan pazarcı Donu sutyen olarak kullanan kadın Donu yarım tshirt gibi giyen kadın “Bu da anne donu ne yapıyım bunu” diyen kadın “Ama bu çok rahat” diyen kadın “Karnımı kapatıyor, sağlık için şart” diyen kadın
Kırmızı kuşak	Kuşağı bacaklarına bağlayıp makasla kesen kadın Kuşağı başına bağlayan ölüm orucundaki kadın Kuşağı sallayarak “Güldünyalar yaşasın!” sloganı atan kadın Gelinin beline üç kere kuşak bağlama canlandırması Katlayıp ped olarak kullanan kadın Kız çocuğu olmuş, kurdeleyi kafasına takan loğusa kadın
Siyah yazma	Cenazedeki kadın Ağzını kapatarak dedikodu yapan kadın Şal olarak kullanan entelektüel kadın Yas tutan kadın “Asil duruyor, bunu kullan.” diyen kadın
Dantelli iç çamaşırı	“Bunlar da hep kıcıma giriyor” diyen kadın Çamaşırı giyen seks işçisi kadın Çamaşırı giyip etkileyici olmaya çalışan kadın “Bunu mutlaka çeyizime koymalı mıyım?” diyen kadın “Bunları annem görürse kafamı kırar” diyen kadın
Çimen lekeli beyaz gömlek	Deterjan reklamı canlandırması Kuytularda sevişmeye çalışan çift Temizlik takıntılı kadın Leke tutmadığı iddiasıyla satın aldığı ürünü iade etmeye çalışan kadın
Ped	Kazağının koluna ped saklayan kadın Kıyafetinden pedin görünüp görünmediğini aynaya bakıp soran kadın “Bu kadar kötü kokmak zorunda mı?” diyen kadın

Sontest niteliği taşıyan ikinci atölyede katılımcılar yine birinci atölyedeki aynı objelerle karşılaşarak onları canlandırma sürecinde yine kullanmışlardır. Objelerin canlandırmalarda ne şekilde kullanıldığına ilişkin gözlem notları Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. (Sontest) İkinci Atölyede Objelerin Canlandırmalara Yansıması

Atölyede Kullanılan Objeler	Canlandırmalardan Elde Edilen Bulgular
Beyaz çarşaf	Çarşafı pankart yaparak “Kadın cinayetleri politiktir.” diyen kadın “Piknikte de beyaz olmaz ama neyse” diyen kadın Çarşafı branda yapıp “Mor kartonumuz kalmamış.” diyen kadın Beyazın sık yıkanması gerekir başka renk olsun” diyen alışverişteki kadın “Kimseye çarşafımı göstermem, hangi devirde yaşıyoruz” diyen kadın
Beyaz kurdele toka	“Duvak takmak istemiyorum” diyen kadın
Mavi yarım kalmış bir örgü	“Yaz geliyor zaten bitmez bu” diyen kadın “Bu ay bunlardan beş tane daha örersen, oğlanın derslane taksiti çıkar” diyen kadın “Ben bunu beceremiyorum.” diyen kadın
Sarı temizlik bezi	“Islak kaldığında iğrenç kokuyor.” diyen kadın Bezi yere koyup üstüne basan kadın “Hep bu reklamlar yüzünden.” diyen kadın
Kırmızı ruj ve oje	“Annem derdi ki erkekler ruj kullanmaz.” diyen gay Cinsiyetçi küfürlerin olduğu yazılamaların üzerini boyayan kadın
Beyaz kalın kenarlı don	Donu üzerine giyip, içine kumaş parçası koyarak penis yapan trans birey
Kırmızı kuşak	“Artık gözlerimizi bağlamanıza izin vermeyeceğiz!” diyerek kuşağı yere atan kadın Kuşağı sallayarak “Nerdesin aşkım, buradayım aşkım!” diye bağırان lgbtt birey
Siyah yazma	Biber gazından korunmak için yazmayı maske gibi kullanan kadın. “Bant gibi kullanıyorum çünkü kulaklarım kepçe” diyen kadın
Dantelli iç çamaşırı	
Çimen lekeli beyaz gömlek	
Ped	Pedi mendil yapıp halay çeken kadın “Bundan utanmamalısın!” diyen öğretmen

Çözümleme sürecinde ana tema olarak toplumsal cinsiyet algısı, alt tema olarak “kadın olmak” kavramından hareketle toplumsal cinsiyet algısında sorun odaklı algı ve sorun odaklı olmayan algı olarak iki farklı başlık altına yerleştirilmiştir. Verileri filtreleyebilmek amacıyla belirsiz ifadeler ve tekrarlar elenmiş, birbiri ile aynı içerikteki ifadeler birleştirilmiştir. Öntest (1. uygulama) ve sontestte (2. uygulama) kullanılan objelerin sorun odaklı algılarının karşılaştırması Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4. Objelerin Sorun Odaklı Algılarının Karşılaştırılması

TEMA	ALT TEMALAR	OBJELER	Uygulama	Uygulama
TOPLUMSAL CİNSİYET ALGI TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISİ	Sorun Odaklı Algı	Beyaz çarşaf	Çarşaftaki bekâret kanını gösteren kadın “Of yine bembeyaz olmamış” diyen kadın	Beyazın sık sık yıkanması gerekiyor başka renk olsun” diyen alışverişteki kadın
		Beyaz Kurdele	Saçını canını yakarak tarayan annesine kızan kız çocuğu Hanım hanımcık kız rolü	
		Mavi yarım kalmış bir örgü	Ördüğünü sürekli söken ve yeniden ören kadın “Bunu uzunca yapayım da çocuğun belini tutsun.” diyen kadın	
		Sarı temizlik bezi	Bezi özenle katlayan sıkıntılı kadın Şikâyet ederek temizlik yapan kadın	“Islak kaldığında iğrenç kokuyor.” diyen kadın
		Kırmızı ruj ve oje	Rujunu silen bir seks işçisi Rujunu sürüp “Hıhh şimdi tamam diyen” trans birey Kırmızı ruj sürdüğü için azar işiten ergen	
		Beyaz kalın kenarlı don	“Bu da anne donu ne yapıyım bunu” diyen kadın “Ama bu çok rahat” diyen kadın	
		Kırmızı kuşak	Gelinin beline üç kere kuşak bağlama canlandırması Kız çocuğu olmuş, kurdeleyi kafasına takan loğusa kadın	
		Siyah yazma	Ağzını kapatarak dedikodu yapan kadın Ağzını yazmayla kapatan kadın	“Bant gibi kullanıyorum çünkü kulaklarım kepçe” diyen kadın
		Dantelli iç çamaşırı	“Bunlar da hep kıcıma giriyor” diyen kadın Çamaşırı giyen seks işçisi kadın “Bunları annem görürse kafamı kırar” diyen kadın	
		Çimen lekeli beyaz gömlek	Kuytularda sevişmeye çalışan çift Temizlik takıntılı kadın	
		Ped	Kazağının koluna ped saklayan kadın Kıyafetinden pedin görünüp görünmediğini aynaya bakıp soran kadın “Bu kadar kötü kokmak zorunda mı?” diyen kadın	

Öntest (1. uygulama) ve sontestte (2. uygulama) kullanılan objelerin sorun odaklı olmayan algılarının karşılaştırması Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5. Objelerin Sorun Odaklı Olmayan Algılarının Karşılaştırılması

TEMA		Uygulama	Uygulama	
TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI	Sorun Odaklı Olmayan Algı	Beyaz çarşaf	Çarşafı pankart yaparak “Kadın cinayetleri politiktir.” diyen kadın “Kimseye çarşafımı göstermem, hangi devirde yaşıyoruz” diyen kadın	
		Beyaz Kurdele	“Duvak takmak istemiyorum” diyen kadın	
		Mavi yarım kalmış bir örgü	“Satsana bunları kız” diyen kadın	“Bu ay bunlardan beş tane daha örersem, oğlanın derslane taksiti çıkar” diyen kadın
		Sarı temizlik bezi		“Hep bu reklamlar yüzünden.”, diyen kadın
		Kırmızı ruj ve oje	“Sürmek zorunda mıyım?” diyen kadın	“Annem derdi ki: erkekler ruj kullanmaz”, diyen gay Cinsiyetçi küfürlerin olduğu yazılamaların üzerini boyayan kadın
		Beyaz kalın kenarlı don		Donu giyip, içine kumaş parçası koyarak penis yapan trans birey
		Kırmızı kuşak	Kuşağı bacaklarına bağlayıp makasla kesen kadın Kuşağı sallayarak “Güldünyalar yaşasın!” sloganı atan kadın	“Artık Gözlerimizi Bağlamanıza İzin Vermeyeceğiz!” diyerek kuşağı yere atan kadın Kuşağı sallayarak “Nerdesin aşkım, buradayım aşkım!” diye bağırın lgbtt birey
		Siyah yazma		Biber gazından korunmak için yazmayı maske gibi kullanan, kapsülü geri atan kadın.
		Dantelli iç çamaşırı		
		Çimen lekeli beyaz gömlek		
Ped		Pedi mendil yapıp halay çeken kadın “Bundan utanmamalısın!” diyen öğretmen		

Ailede, iş hayatında, sokakta, kısacası toplumsal alanda ”kadın olmak” denildiğinde oluşan objelerin çağrışımlarından yola çıkılarak yapılan canlandırmalar incelendiğinde: Birinci atölyede objelerin kadın bağlamında düşünülmesi ile ortaya konan canlandırmalarda genel olarak kadın sorunlarına odaklı bir algıyla ele alındığı görülmüştür. İkinci atölyede ise canlandırmalarda toplumsal cinsiyet algısında daha çok farkındalık geliştirmiş ve çözüme yönelik sorgulayıcı bir yaklaşımın ön plana çıktığı görülmüştür.

Beyaz çarşaf ve kırmızı kuşak kullanılan birinci uygulamada sosyal yaşamdaki kadına dair genel toplumsal algıdaki “kadın sorunları”ndan olan “bekâret” algısı, “namus” kavramı canlandırmalara taşınırken, ikinci uygulamada kadının ve kadına dair olanın görünür kılınmasına

dönük bir farkındalığın canlandırmalara yansıdığı görülmektedir. Birinci atölyede kırmızı kuşağın özdeşleştirildiği “bekâret” algısının toplumsal cinsiyet açısından farkındalığının var olduğu da canlandırmalarda görülmüştür.

Beyaz kurdele ve örgü kullanıldığında birinci uygulamada “kadın sorunları”ndan olan “kutsallaştırılan annelik” algısı canlandırmalara taşınırken, ikinci uygulamada kadının “görünmeyen emeğine” dair farkındalığın canlandırmalara yansıdığı görülmüştür.

Sarı temizlik bezi ve çimen lekeli beyaz gömlek kullanıldığında, birinci uygulamada “kadın sorunları”ndan olan “temizlikten sorumlu olma ölçütleriyle sınırlandırılmış kadınlık rolleri” algısı canlandırmalara taşınırken, ikinci uygulamada medyanın “kadına yüklenen rolleri” pekiştirdiğine yönelik eleştirel canlandırmalar görülmüştür.

Kırmızı ruj, oje ve dantelli iç çamaşırı objeleri ile birinci atölyede “kadının bedeni üzerinden kadınlığının” sürecine dair algılar canlandırılmaya yansıtılmışken, ikinci atölyede kırmızı ruj ve ojenin kullanıldığı canlandırmalarda “kadınlık rolleri”ne yönelik algıyı kıran eylemsel çözümler gözlenmiştir. Bunun yanı sıra dantelli iç çamaşırı ikinci atölyede hiçbir canlandırmaya konu olmamış, buna dair katılımcılar bu objenin algılarında hiçbir şey çağrıştırmadığını ifade etmişlerdir. Bu da o objenin kadının bedeni üzerinden kadınlığının katılımcının algısında imgesel olarak boşa çıktığı şeklinde yorumlanmıştır.

Beyaz kalın kenarlı don objesi birinci atölyede “cinselliği bitmiş ya da cinselliği yok sayılan anne” algısıyla canlandırmalara taşınırken, ikinci atölyedeki canlandırmalarda LGBTT bireylerin yaşadığı toplumsal baskıya yönelik algının ön plana çıktığı görülmüştür.

Siyah yazma birinci atölyede kadına atfedilen kalıp davranışlar üzerinden canlandırılırken ikinci atölyede kadın toplumsal olayların içinde canlandırılmıştır.

Ped birinci atölyede kadının toplumsal yaşamda kapatılması yönündeki algıyla canlandırılırken, ikinci atölyede pedin kadın bedeni üzerinde kapatılma yaratan algısının boşa çıktığı ve bu objenin sıradanlaştırıldığı canlandırmalar gözlemlenmiştir.

Tartışma

Butler’ın belirttiğine göre “Cinsiyet (sex)”, bireyin kadın ya da erkek olarak gösterdiği genetik, fizyolojik ve biyolojik özelliklere denirken, toplumsal cinsiyet (gender) ise kadının ve erkeğin sosyal olarak belirlenen rollerini ve sorumluluklarını ifade eder. Toplumsal cinsiyet, biyolojik farklılıklardan dolayı değil; kadın ve erkek olarak toplumun bizi nasıl gördüğü, nasıl algıladığı, nasıl düşündüğü ve nasıl davranmamızı beklediği ile ilgili bir kavramdır (Butler, 2010).

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı hem kadınların, hem de erkeklerin yaşamını şekillendirir ve sonuçta bu çeşitlilik sadece farklılıktan daha fazla bir anlam taşır. Kadını ailenin ve toplumun namusu yapan toplumsal cinsiyet rolleri, kadının eğitim, çalışma ve hatta yaşam hakkını bile elinden alabilmektedir (Butler, 2010).

“...Alışılabilmiş kavramların özellikle kadınlar açısından arkalarında gizledikleri anlamı sorgulamak, geleneksel ekonomik kavramlarda değişim isteği, 70’lerden bu yana kadın hareketinin talepleri arasında yer almaktadır.” Kadına ilişkin toplumsal yargı ve kadına atfedilen kalıp rollerin geleneksel ve yaygın kabul görmüş yapısıyla mücadelede kadın çalışmalarının sağlayacağı veriler önemlidir (Akgökçe ve Çakır, 1990, s. 236).

Kadın çalışmaları kapsamında değerlendirilebilecek bu çalışma, var olan kalıp yargıların kadın kimliğini oluşturmadaki rolünü objeler üzerinden ortaya çıkarmakta, belirginleştirmektedir. Bu noktada kadın çalışmalarının toplumdaki kalıp yüklemelerden arındırılmış, meseleyi bir eşitlik mücadelesine indirgeyen yaklaşımlarından farklı bir bakış açısına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Sonuç

Sonuç olarak birim kapsamında objeler üzerinden yürütülen çalışmaların katılımcıların toplumsal cinsiyet algısı üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir. Bu çalışmanın sonucunda katılımcıların başlangıçta “kadın olmak” konusuna yaklaşımının, sorun temelli bir yaklaşım olduğu; kadın ve namus, kadınlaştırılma süreci, görünmeyen emek, medyada kadın, kutsallaştırılan annelik, kadınların nesneleştirilmesi, kadınlık rolleri, kadın ve din, kadının toplumda kapatılması, beden anatomisi konularının çalışılmasına dayalı bir yıllık sürecin sonunda ise çözüm odaklı bir anlayışa dönüştüğü görülmüştür.

Öneriler

Bu araştırma, farklı yaş grupları, meslek grupları, farklı sosyo-kültürel yapıda kadın grupları, LGBTT bireylerden oluşan gruplar, çocuk sahibi kadınlar, çocuk sahibi olmayan kadınlar gibi farklı gruplar üzerinde uygulanarak bir proje konusuna dönüştürülebilir. Milli Eğitim içerisinde de bu araştırmanın uygulanarak sonuçlarının, müfredatın yapılandırılması sürecinde kullanılması önerilir. Atölye katılımcısı sayısının azlığı, aşağı yukarı aynı sosyo-kültürel düzeyde olması bulguların çeşitliliğini etkilemiştir. ÇDD liderlik sertifika programlarının yapılandırılmasında bu ve benzer araştırma sonuçlarının göz önünde bulundurulması önerilmektedir.

“Feminist kuramda, kadınları tümüyle ya da yeterince temsil eden bir dilin geliştirilmesi, kadınların siyasi görünürlüğünü teşvik etmek açısından gerekli sayılır. Kadınların yaşamlarının ya yanlış temsil edildiği ya da hiç temsil edilmediği kültürel durum göz önünde bulundurulduğunda bu elbette çok önemlidir.” (Butler, 2010, s.43) Bu çalışmanın, Çağdaş Drama Derneği’nin eğitim programında “toplumsal cinsiyet algısı”na yönelik bir dil geliştirilmesinde katkı niteliği taşıması ve buna benzer çalışmalarla daha da geliştirilmesi önerilmektedir. Derneğin eğitim programında yer alan bir aşamada, toplumsal cinsiyet algısına ilişkin bir atölye yapılması da önerilmektedir.

Kaynakça

- Adıgüzel, Ö. (2006). Yaratıcı drama kavramı bileşenleri ve aşamaları. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 1, 17.
- Adıgüzel, Ö. (2010). *Eğitimde yaratıcı drama*. Ankara: Naturel Yayıncılık.
- Butler, J. (2010). *Cinsiyet belası* (2. b.s.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Çakır, S., N. Akgökçe, (Ed.) (1990). *Gizli işçiler: Kadınlar ve bir alan araştırması* (230-238). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Sunuş ve teşekkür*. Ş. Öztürk, (Ed.) *Türkiye’de kadın ve eğitim*. Türkiye’de toplumsal cinsiyet çalışmaları. (9-19). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kümbetoğlu, B. (1995). *Türkiyeden Bakışlar*.
- Yıldırım A., Şimşek H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (7. b.s.) Ankara: Seçkin Yay.
- Yin, R. K. (1984). *Case Study Research: Design and Methods*. Beverly Hills, Calif: Sage Publications.